

Govor - temelj slobodnog pjevanja

Žudetić, Patricia

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Academy of Music / Sveučilište u Zagrebu, Muzička akademija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:116:200573>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-12**

Repository / Repozitorij:

[Academy of Music University of Zagreb Digital Repository - DRMA](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU MUZIČKA AKADEMIJA

IV. ODSJEK

PATRICIA ŽUDETIĆ

GOVOR - TEMELJ SLOBODNOG PJEVANJA

DIPLOMSKI RAD

ZAGREB, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU MUZIČKA AKADEMIJA

IV. ODSJEK

GOVOR - TEMELJ SLOBODNOG PJEVANJA

DIPLOMSKI RAD

Mentor: red. prof. art. Miljenka Grđan

Student: Patricia Žudetić

Ak. god. 2021./2022.

ZAGREB, 2022.

DIPLOMSKI RAD ODOBRILO MENTOR

red. prof. art. Miljenka Grđan

Potpis

U Zagrebu, 28.09.2022.

Diplomski rad obranjen 28.09.2022. ocjenom

POVJERENSTVO:

1. red. prof. art. Miljenka Grđan _____

2. red. prof. art. Martina Gojčeta Silić _____

3. red. prof. art. Lidija Horvat- Dunjko _____

OPASKA:

PAPIRNATA KOPIJA RADA DOSTAVLJENA JE ZA POHRANU KNJIŽNICI
MUZIČKE AKADEMIJE

Predgovor:

Kad su mi na početku govorili da vrijeme brzo leti, nisam vjerovala., sve do sada! U ovih šest godina studija sakupila sam mnogo znanja, iskustva, poznanstva, prijateljstva i lijepih uspomena. Ovim se putem zahvaljujem svim profesorima i kolegama koji su bili cijelo vrijeme uz mene tijekom mog školovanja. Posebno se zahvaljujem Vama, draga profesorice Miljenka Grđan! Obogatili ste moj život zauvijek, čuvat ću u srcu svaki biser Vašeg znanja! Hvala što ste me naučili uvijek težiti najboljoj verziji mene i što ste vjerovali u mene! Dat ću sve od sebe kako bi uvijek bila glazbena umjetnica koja će svakom izvedbom podariti svojoj publici cijelo srce i dušu baš kao što sam od Vas naučila!

Sadržaj:

1. UVOD	7
2. GOVOR I PJEVANJE.....	8
2.1. Definicija pojmova govor i pjevanje	8
2.2. Specifičnosti i karakteristike glasa	9
2.3. Prikaz i osnovna podjela govornih organa	11
2.4. Uloga znanosti u govoru i pjevanju.....	26
3. POTEŠKOĆE I MANE U IZGOVORU	27
3.1. Značaj pravilne artikulacije glasova	27
3.2. Appoggio vokala i konsonanata	28
3.3. Osnovne poteškoće i mane u izgovoru	30
3.4. Dijagnosticiranje mana i grešaka u govoru i nastavi pjevanja	32
3.5. Faktori njege i higijene glasa	37
4. ZAKLJUČAK	39
5. LITERATURA	40

SAŽETAK

U ovom radu navedeni su svi osnovni elementi koji su povezani uz temu govora i pjevanja. Definirane su specifičnosti i karakteristike glasa koje možemo prepoznati i u govornom i u pjevačkom području. Vrlo je bitno napomenuti da svaki mladi pjevač nužno mora poznavati osnovne funkcije vokalnih organa, kako bi mogao opisati svoj unutarnji osjet u svom pjevačkom aparatu. Ovaj rad može koristiti kao pomoć pri otkrivanju različitih mana i govornih poteškoća govornika i pjevača. Na taj način moguće je popraviti često nesvjestan, ali zapravo pogrešno naučen govor kako bi se poboljšao (ispravio) izgovor i govor u tehnici pjevanja.

KLJUČNE RIJEČI: govor, pjevanje, karakteristike glasa, govorni organi, vokalni aparat, mišići, fonacija, aktivacija daha, logopedija, fonetika, poteškoće, mane, vokali, konsonanti, živčani sustav, njega, higijena glasa

ABSTRACT

This seminar mentions all basic elements connected to speech and singing. Specifics and characteristics of a voice have been defined which can be recognized in both speech and singing area. It is very important to note that every young singer is obligated to know all the basic functions of vocal organs, so to describe and feel his vocal organs from the inside. This seminar can help in discovering different flaws and speaking difficulties with singers. In that way, it is possible to correct mostly unconscious, but wrong way singers have learned through their life and work thus helping pronunciation and speaking technique in singing.

KEY WORDS: speech, singing, voice characteristics, speech organs, vocal apparatus, muscles, phonation, breath activation, speech therapy, phonetics, difficulties, defects, vowels, consonants, nervous system, care, voice hygiene

1. UVOD

Ovim radom želim istaknuti govor kao jednog od najbitnijih faktora u razvoju i izrazu pjevača. Upravo sam ova saznanja koja ću opisati u svom radu pomno analizirala, istraživala ih osjetno i u konačnici koristila u radu na vlastitoj tehnici govora i pjevanja. Od samih početaka našeg života okruženi smo zvukovima, šumovima i raznim zvučnim efektima. Već u ranoj mladosti savladavamo složeni sustav govora, instinktivno prepoznavamo šapat, plač, pjev i razne svakodnevne zvukove, bazirajući se na imitaciju i istraživanje zvuka i okoline. Kroz naš život spoznajemo govor kao jedno od sredstva komunikacije kojeg sačinjavaju segmenti okruženja u kojem živimo prepoznajući ga i razlikujući ga od ne-govornog glasa. Govorni uzori, školstvo, učenja sa strane odraslih i njihovo posredovanje govora, literatura koju proučavamo, te mediji koji nas okružuju, grade našu zvučnu sliku kakav govor treba biti. Po svome primjeru mogu napomenuti da stvarno nije lako ispravljati govorne mane i greške ako ih i sami ne spoznajemo ili ih nismo svjesni. Upravo me zato ova tema navela na oluju pitanja vezanih uz analizu govora općenito, koje su mi iznimno pomogle u dobivanju veće slobode pri pjevanju, te u poboljšanju svog govora i općenito izgovora teksta.

Moj rad se temelji na istraživanju vokalnog aparata te organa koji su zaslužni za nastanak govora, uz analizu početničkih nesvjesnih pogrešaka, ali i pogrešaka koje se događaju i nama samima tijekom našeg obrazovanja pa čak i cjeloživotnog rada na sebi. Mane i pogreške mogu biti vezane uz razne životne faktore kroz koje osoba prolazi. Najčešće kreću od nedovoljno svjesnosti pri analizi osjetilnog proučavanja tona ili fonacije, te slaboj spoznaji vokalnog aparata. Dio greški javlja se ponajprije zbog krivog disanja i nedovoljno kontroliranog izdisaja, te mnogih drugih faktora koji stvaraju lančanom reakcijom dodatne nove poteškoće. Nesmetana ispravna dikcija, rezultat je marljivog rada koji uz spoznaju prostorne percepcije tona i osvještavanje svih govornih organa služi kao putokaz kroz život kojim ćemo nesmetano putovati najljepšom granom umjetnosti, glazbom.

2. GOVOR I PJEVANJE

2.1. Definicija pojmova govor i pjevanje

Već iz povijesnih otkrića starih Grka nailazi se na važnost retorike koja se pomno njegovala u školama.¹ Hrvatski jezikoslovac, fonetičar i akademik Škarić Ivo (2009.) u svojoj knjizi „HRVATSKI IZGOVOR“ navodi: „Govor je čovječja zvučna optimalna komunikacija oblikovana ritmotvornim jedinicama slogova, riječi i rečenica. Samo čovjek ima dar govora, samo čovjek ima organe osposobljene za govor i mentalne sposobnosti za govor“.²

Govor je stečena navika. Proizlazi iz rada centralnog živčanog sustava uz glasovno, respiratorno i artikulacijsko oblikovanje. To je fizička radnja koja podrazumijeva upotrebu i sudjelovanje većih skupina mišića koje pjevač ponajviše kontrolira osjetom. Čovjek je stvorio govor pomoću svog intelekta kako bi se mogao izraziti, i sporazumjeti.³

Značajno je spomenuti da misao vodi do govora čija se zvučna kvaliteta najčešće podosta zapostavlja. Profesionalizacija glasa zahtijeva dugotrajan proces koji obuhvaća stalno i predano ovladavanje novim glasovnim navikama.⁴

Pjevanje, s druge strane, je ponajprije izražavanje naših emocija. Dokazano je da se veliki broj organa koji sudjeluju u izražavanju glasom ne bi mogli pomaknuti bez impulsa naših osjećaja. Pjevanje je nastalo od zvukova koje je pračovjek koristio kao primarno sredstvo sporazumijevanja⁵. Lhotka Kalinski (1975.) je opisao pojam pjevanja kao „idealizirani govor“ govoreći da pjevač stvarno ima veliki utjecaj vlastitim izrazom probuditi i najdublje emocije kod slušatelja. Vođen tom misli stvarao je umjetničko pjevanje, njegujući ljepotu tona i logičnost muzičke fraze, uz smisao za sadržaj i misaono jasnim izgovorenim tekstom.

¹ Retorika je nauk o govorničkom umijeću, Demosten je podučavao govorništvo već od 384–322. godine pr. n. ere.

² Ivo Škarić, *Hrvatski izgovor*, Globus, Zagreb, 2009, str. 17.

³ Ivo Lhotka-Kalinski, *Umjetnost pjevanja*, Školska knjiga, Zagreb, 1975, str. 3.

⁴ Agota Vitkai-Kučera, *Karakteristike glasa i metodički pristupi razvoju glasa u funkciji profesionalnih aktivnosti*, Zavod za kulturu Vojvodine, Novi Sad, 2020, str. 22.

⁵ Ivo Lhotka-Kalinski, *Umjetnost pjevanja*, Školska knjiga, Zagreb, 1975, str. 3.

Jedino tako umjetnik dolazi u najbližiji i intenzivan kontakt s publikom ostavljajući ju u novoj dimenziji osjećaja. Govor je stoga vrlo bitan jer pjevač ne smije biti indiferentan prema izgovoru riječi kako ne bi kršio frazu, ritam i formu prema smislu rečenica kojima je kompozitor bio inspiriran.⁶

2.2. Specifičnosti i karakteristike glasa

Nije lako definirati glas. Akustičku pojavu glasa čini zvuk koji nastaje titranjem elastičnog tijela. Ljudsko uho svaki periodički pokret zvučnog tijela percipira kao ton, a onaj ne-periodički kao šum⁷. Prema Kalinskom⁸ (1975.), osnovnom tonu koji nastaje na glasilkama pridružuju se popratni tonovi nastalih u rezonantnim prostorima ljudskog ždrijela i usne šupljine stvarajući pjevani i obli, zvučni ton.

Unikatnost glasa bitan je osobni i individualni segment, možemo ga usporediti s našim otiskom prsta koji je jedinstven. Stoga će se u nastavku opisati osnovne opisne karakteristike glasa; njegova boja, jačina i visina.

Boja glasa je najsloženiji element glasa, poznata kao timbar. Specifična je ponaosob, i zavisi o individualnim razlikama organa za fonaciju. Profesionalni pjevači mogu učenjem i radom na glasu mijenjati boju svog glasa ovisno o sadržaju muzike i teksta kojeg pjevaju, pritom naravno pazeći da to rade svjesno, samo za postizanje željenih efekata⁹.

U ljudskom glasu nalazi se osnovni ton i visina harmonijskih tonova. Bitnu ulogu u kvaliteti glasa imaju i formanti koji daju glasu posebnu kvalitetu mekoće, masivnosti, zvonkosti, i nosivosti zvuka¹⁰.

⁶ Ivo Lhotka-Kalinski, *Umjetnost pjevanja*, Školska knjiga, Zagreb, 1975, str. 2–4.

⁷ James C. McKinney, *The Diagnosis and Correction of Vocal Faults*, Genevox Music Group, Nashville, Tennessee, 1994, str. 29.

⁸ Ivo Lhotka-Kalinski, pjevački pedagog i hrvatski skladatelj (Zagreb, 30. srpnja 1913. – Zagreb, 29. siječnja 1987.).

⁹ Biserka Cvejić, Dušan Cvejić, *Umetnost pevanja*, Beograd:IP Signature, Beograd, 2009, str. 63.

¹⁰ lat. formans, genitiv formantis: znači koji oblikuje. Dio je tonskog spektra i prolaskom zraka kroz pluća u govornom području čini rezonancu različitih frekvencija

Kako tumače Biserka i Dušan Cvejić (2009.), boja glasa ovisi i o veličini i obliku subglotičnih i supraglotičnih šupljina te dobivenih harmonijskih tonova¹¹. Naukom i radom na tehnici pjevanja boja glasa uvijek se može oplemeniti i kultivirati. Nužno je i poželjno dug period posvetiti izjednačavanju vokala tako da sve vokale približimo oblom, ujednačenom i ugodnom kvalitetu kakvoće tona.

Jačinu glasa opisuje amplituda ili razmak između krajnjih točaka glasiljki. Što je veća amplituda, glas ima veći volumen. To je najčešće subjektivni osjećaj snage vibracije nekog zvučnog izvora, i sačinjavaju ju snaga vibracije, napetost glasnica i subglotični¹² pritisak. Pri glasnom pjevanju glasnice su zategnutije, amplitude vibracija su veće, a pritisak zraka u dijelu ispod glasnica je veći uz neke dodatne harmonijske tonove koji nestaju pri tihoj dinamici pjevanja. Samom napetošću glasnice stvaraju otpor zračnoj struji koja izlazi iz pluća putujući kroz dušnik koncentrirajući se ispod glasnica. Nikako jačinu ne dobivamo većom napetošću disajne muskulature trbušnih mišića i grudnog koša jer dolazimo do guranja zraka kroz suženi prostor larinksa koji rezultira „guranjem“ tona. Do snage u tonu dolazimo skladnim radom svih elemenata našeg glasovnog aparata odgovarajućom emisijom zraka kroz slobodno grlo, koncentrirajući ton uz pravilnu postavu tona do rezonatora¹³.

Visina glasa može se opisati brojem titraja glasiljki u jednoj sekundi, a jedinica kojom ju se mjeri naziva se Herc (kratica Hz, po fizičaru Hertz¹⁴). Ona ovisi o njihovoj dužini, napetosti i debljini glasnica, uzimajući u obzir broj i brzinu treptaja u sekundi. Više glasove karakterizira veći broj titraja u jednoj sekundi te tanje, kraće i napetije glasnice, a obratno niže¹⁵.

¹¹ Harmonijski ton (lat. aliquot: nekoliko), alikvotni popratni tonovi koji se javljaju uz osnovni, primarni ton dajući mu karakterističnu boju i punoću. Izvor: www.enciklopedija.hr Pristupljeno 15. 9. 2022. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=36997>>.

¹² *subglotis* je najniži dio grkljana - predstavlja područje tik ispod glasnica koje se proteže prema dolje do vrha dušnika

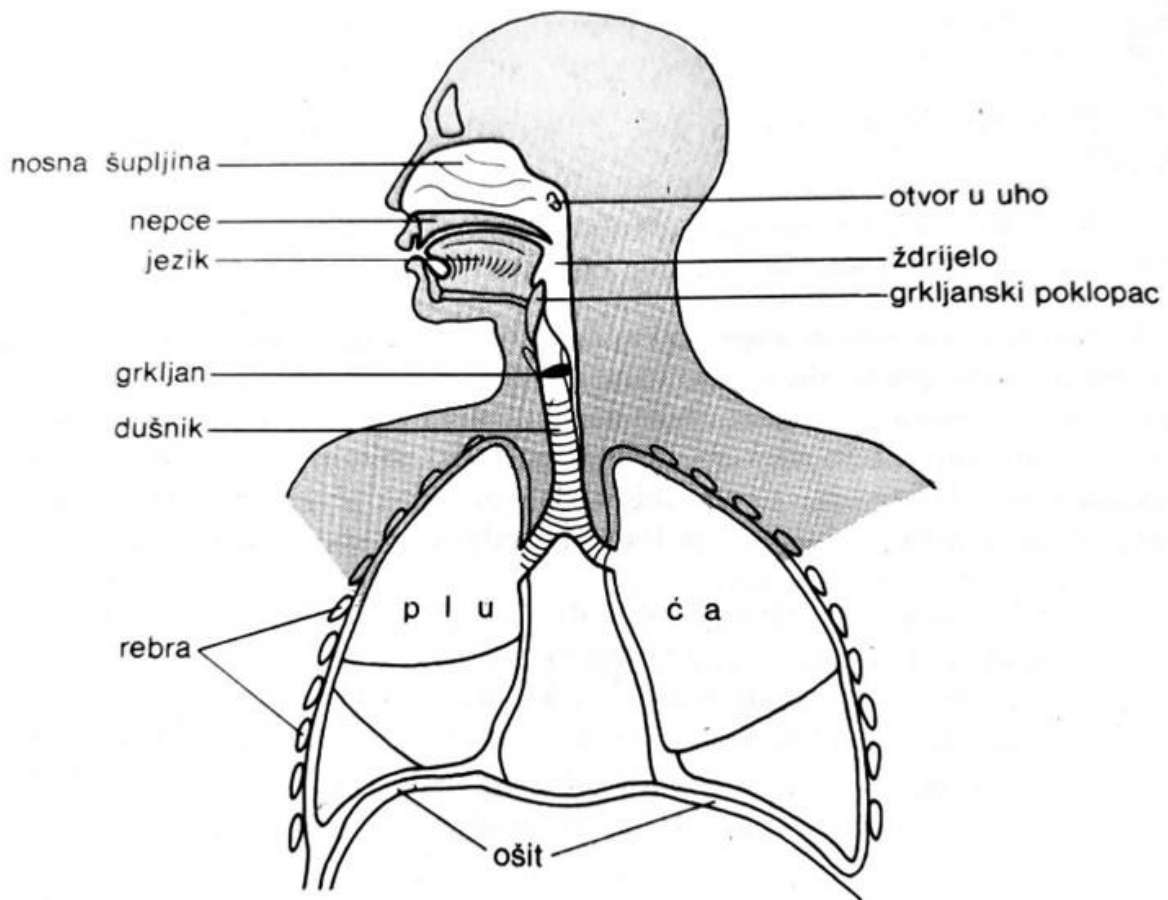
¹³ Biserka Cvejić, Dušan Cvejić, *Umetnost pevanja*, Beograd:IP Signature, Beograd, 2009, str. 62–66.

¹⁴ Heinrich Rudolf Hertz, njemački fizičar (Hamburg, 22. veljače 1857. – Bonn, 1. siječnja 1894.).

¹⁵ Ivo Lhotka-Kalinski, *Umjetnost pjevanja*, Školska knjiga, Zagreb, 1975, str. 19.

2.3. Prikaz i osnovna podjela govornih organa

Uz ove karakteristike glasa, neophodno je obrazložiti i najosnovniju podjelu organa vokalnog aparata. Organe dijelimo na respiracijsku razinu, fonacijsko-artikulacijsku, te rezonantno akustičnu. Svaki početak fonacije, u govoru ili u pjevanju započinje aktivacijom daha. Organi zaslužni u pripremi tona - aktivatori, dio su respiracijske razine koja će biti objašnjena u nastavku.

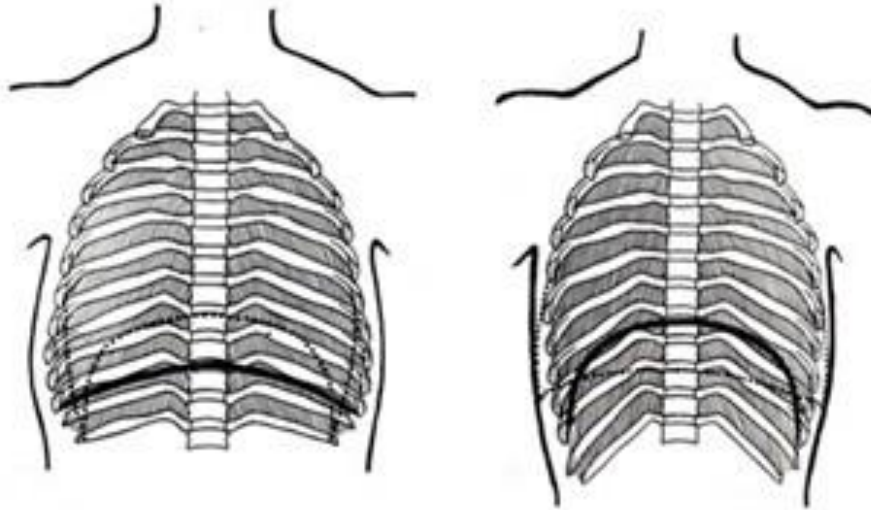

Slika 2.4.a. Osnovni dijelovi pjevačkog aparata. Preuzeto iz izvora.¹⁶

¹⁶ Ivo Škarić, *Govorne poteškoće i njihovo uklanjanje*, Mladost, Zagreb, 1988, str. 22.

RESPIRACIJSKA RAZINA

Respiracijska razina opisuje organe zaslužne u pripremi tona koji se nazivaju aktivatori. Među respiracijsko - dišne organe pripadaju: mišići grudnog koša, dijafragma (ošit) i trbušni mišići¹⁷.

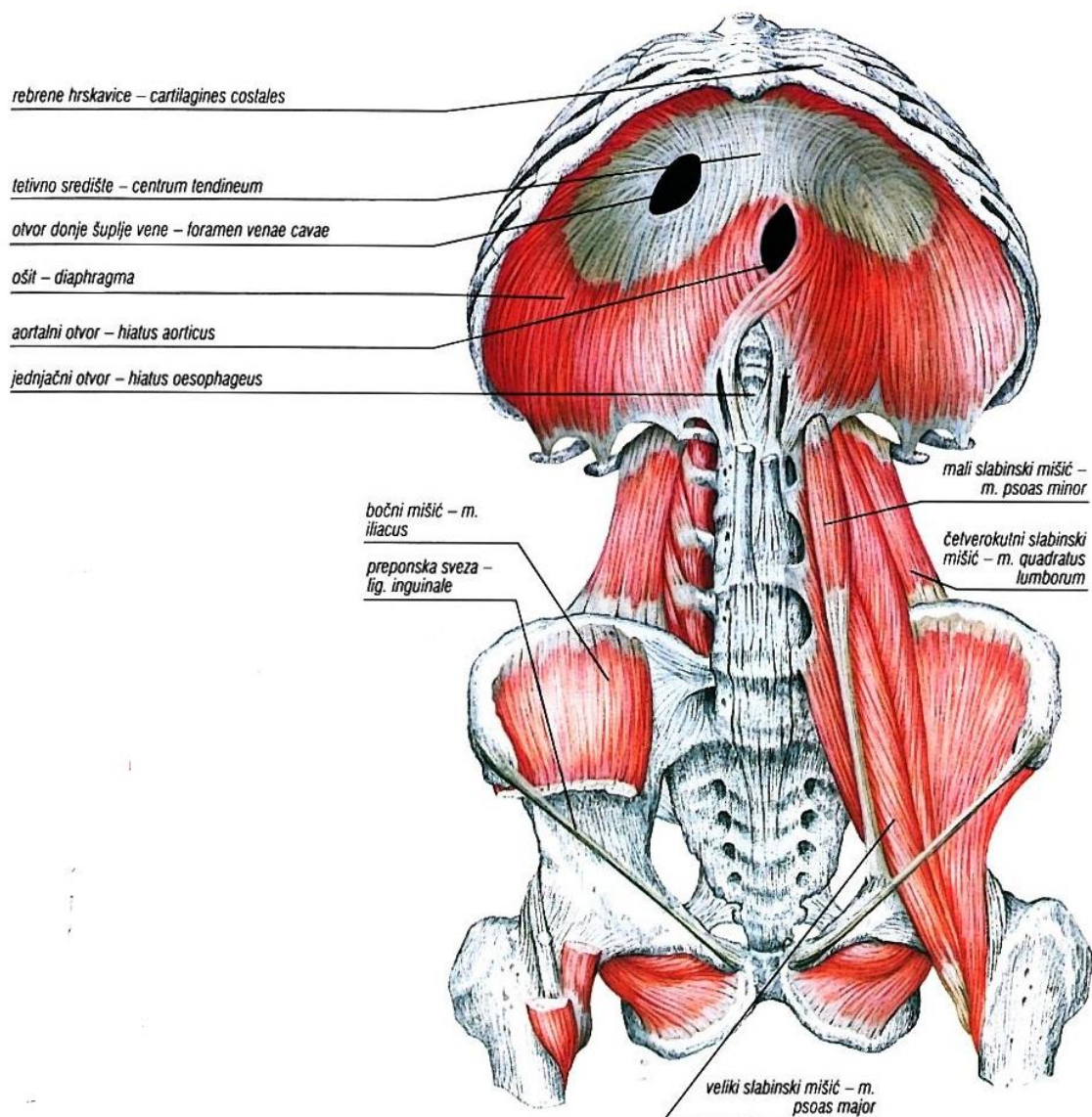
Slika 2.4.b. Prikaz osnovnog rada dijafragme. Preuzeto iz izvora.¹⁸

Na lijevoj strani slike vidimo krajnju točku udaha, a na desnoj krajnju točku izdaha. Pri udahu najviše osjetimo aktivnost vanjskih međurebrenih mišića i dijafragme, a pri izdahu trbušnih i unutarnjih međurebrenih i nadrebrenih mišića kojima reguliramo ujednačenu emisiju struje zraka¹⁹.

¹⁷ Ivo Lhotka-Kalinski, *Umjetnost pjevanja*, Školska knjiga, Zagreb, 1975, str. 10–11.

¹⁸ Ivo Lhotka-Kalinski, *Umjetnost pjevanja*, Školska knjiga, Zagreb, 1975, str. 10.

¹⁹ Ivo Lhotka-Kalinski, *Umjetnost pjevanja*, Školska knjiga, Zagreb, 1975, str. 11–12.

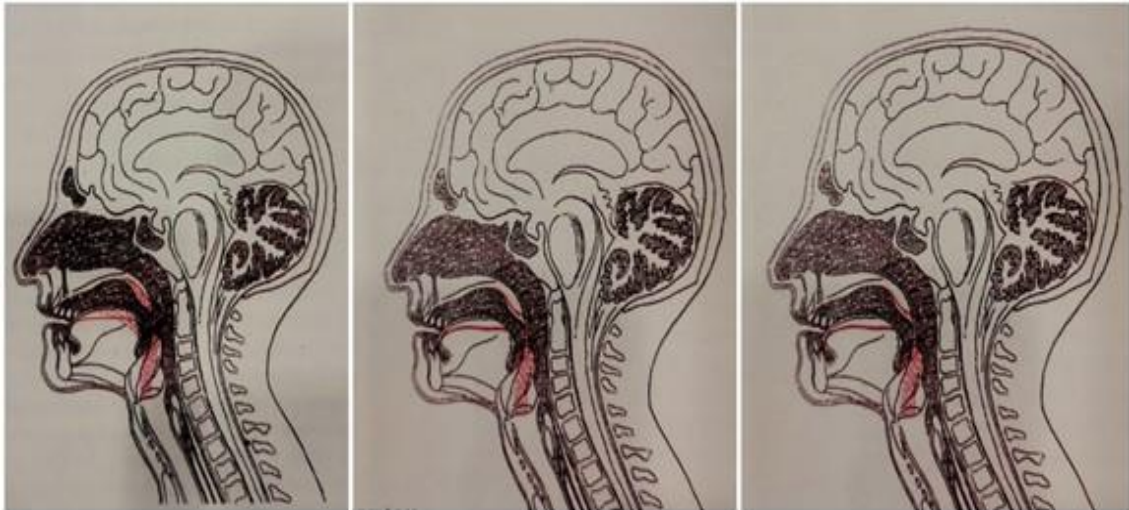
Slika 2.4.c. Unutarnja građa dijafragme. Preuzeto iz izvora.²⁰

Slika 2.4.c prikazuje unutarnju građu dijafragme, tankog i širokog mišića koji se poprečno veže i pruža uz donji dio grudnog koša. Oblik dijafragme podsjeća na kupolu, a sastavljena je od niza elastičnih mišića.

Nakon respiracije zrak koji putuje kroz rezonantne prostore vokalnog aparata proizvodi zvuk. Taj uređeni kompleks glasova i zvukova nazivamo govorom.

²⁰ Predrag Keros, Darko Chudi, Anatomski atlas, Mosta d.o.o, Zagreb, 2002, str. 43.

Govor naime nastaje u fazi izdisaja. Izdisaj je za vrijeme govora znatno produžen spram osnovne faze udaha. U pjevačkom smislu, Lili Léman (2018.) opisuje vrlo precizno put emisije zraka u rezonatore pri čemu razlikuje 3 osnovne lage ljudskog glasa bitne za osjet mjesta stvaranja tona, a koje prikazuje sljedeća slika:

Slika 2.4.d. Prikaz puta emisije zraka. Preuzeto iz izvora.²¹

Crvenom bojom označen je osjet zraka usmjerenog u rezonatore redom²²:

- a) niska laga- nepčana rezonanca
- b) srednja laga - nosna šupljina
- c) visoka laga - čeona šupljina

Léman naime spominje mekoću daha i dubokog appoggia cijelog tijela kao najbitniju stavku u učenju disanja. Takvim radom štiti se naš vokalni instrument i razvija se zdraviji vokalni aparat. „Što vazдушna presa nežnije djeluje prema grudima (ima se osjećaj kao da je ton na tu stranu blago i mekano potisnut) - Manje grubo dah struji kroz glasnice, i one su izložene manjem direktnom opterećenju. Snažna potpora i sadejstvo muskulature grudi i dijafragme sprečiće prenaprezanje glasovnih organa“²³.

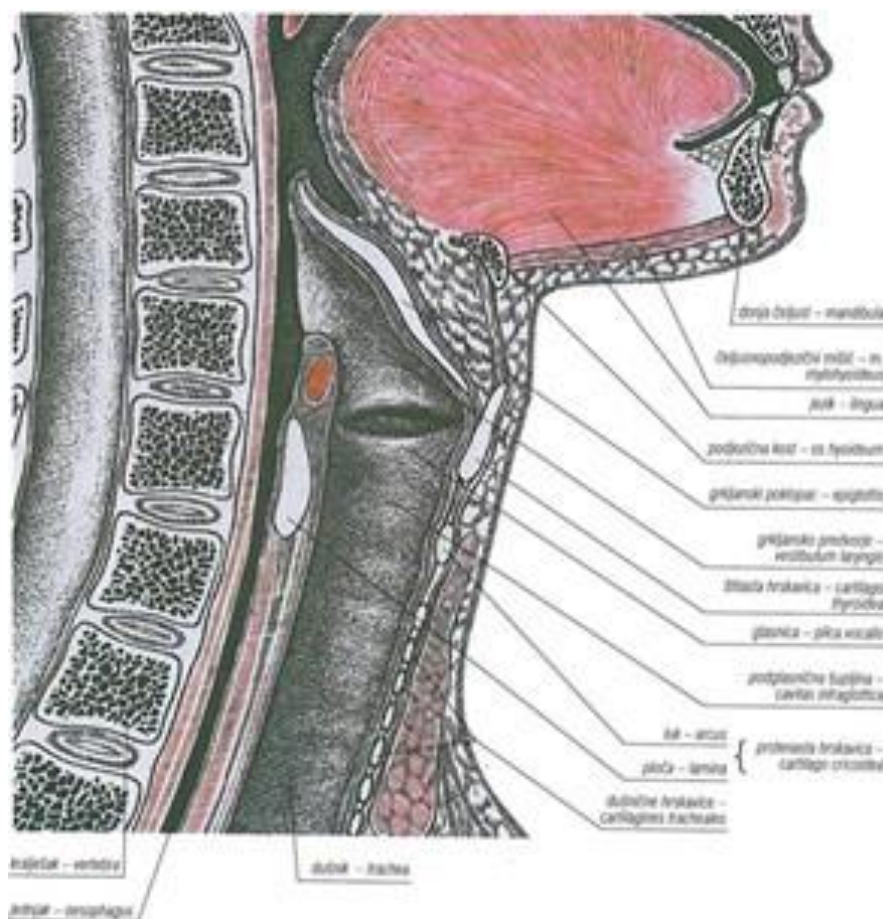
²¹ Lilli Léman, *Moja umetnost pjevanja*, 2. izdanje, STUDIOLIRICA, Beograd, 2018, str. 19–21.

²² Lilli Léman, *Moja umetnost pjevanja*, 2. izdanje, STUDIOLIRICA, Beograd, 2018, str. 19–21.

²³ Lilli Léman, *Moja umetnost pjevanja*, 2. izdanje, STUDIOLIRICA, Beograd, 2018, str. 19–21.

FONACIJSKO-ARTIKULACIJSKA RAZINA

Fonacijsko-artikulacijska razina je ona koja se upotrebljava u školovanju i oblikovanju tona i izgovora. Ovu skupinu predstavljaju: usna šupljina, usne, zubi, jezik, tvrdo i meko nepce, čeljust, unutarnji i vanjski mišići, ždrijelo, grkljan, glotis, i dušnik²⁴.

Slika 2.4.e. Prikaz središnjeg presjeka jezika, grkljana i gornjeg dijela dušnika. Preuzeto iz izvora.²⁵

U usnoj šupljini događa se artikulacija i rezonanca, dok je donja čeljust ili vilica vrlo pokretan dio pjevačkog artikulatora. Uz brze pokrete dobivamo govor, a usporenije (ne ukočene), pjevane fraze. Pokret otvora vilice može se osjetiti u čeljusnom zglobu

²⁴ Predrag Keros, Darko Chudi, *Anatomski atlas*, Mosta d.o.o, Zagreb, 2002, str. 106.

²⁵ Predrag Keros, Darko Chudi, *Anatomski atlas*, Mosta d.o.o, Zagreb, 2002, str. 112.

koji se nalazi neposredno ispred oba uha. Pjevačima je pokretnost donje vilice vrlo bitna zbog postizanja ljepšeg tona, čistog izgovora vokala i konsonanata, te zvonkosti glasa²⁶.

Najveći neprijatelj neispravnog govora je čeljust. Gornja i donja vilica strukturom su koštana tkiva, one su povezane s kostima lubanje, dok je gornja vilica statična i sačinjava ju većim opsegom tvrdo nepce. Upravo je ovim najvećim pokretnim fonatornim organom najteže ovladati. Potrebno je vježbati pred ogledalom u opuštenom stanju zijeva slobodan pokret u nultu, prirodnu razinu donje vilice. Pokreti donje čeljusti spram drugih, vrlo su spori, i upravo zato što su mišići koji ju pokreću jedni od najjačih u ljudskom tijelu, mora se puno vremena posvetiti njihovoj elastičnosti i gipkosti.

Ponekad pjevač može krivo protumačiti uputu pedagoga, te krenuti krivim mišićnim pokretima uvježbavati svoj aparat. Na taj način stvara krivu mišićnu memoriju koju je uvijek teže korigirati. Na samom početku poželjno je svjesno posvetiti više vremena samom osjetu mišića i dijelova koje prirodno koristimo u zijevanju, smijanju, imitiranju zvukova i slično. Poznata je pjevačka izreka „pjevač pjeva kroz grlo a ne s grlom“²⁷.

Usta i usnice pokreću mišići lica i usneni kružni mišić (lat. *orbicularis oris*). Usnama se izgovaraju usneni (labijalni) glasnici, zubnousneni (lat. *labiodentalni*) brzim i mekanim otvaranjem ili zatvaranjem, smanjivanjem ili povećavanjem volumena usni. One pripomažu također u izradi i oblikovanju te zaobljenosti nekih vokala i konsonanata koji su usko vezani uz tvorbu na zubima. Usnice moraju biti u isto vrijeme elastične, a opet brze i snažne²⁸.

Usnicama se stvara tonska boja. Regulirajući otvor i pazeći na prirodnost, dobiva se plemenitost u tonu i mekoća u boji zvuka našeg glasa. Najbolje je misliti da ton ne zadržavamo u ustima i zadržati mekoću otvora kao kod prirodnog zijeva. Upravo zato što usne i jesu posljednje u cijelom mehanizmu govora, bitno je raditi na mimici i

²⁶ James C. McKinney, *The Diagnosis and Correction of Vocal Faults*, Genevox Music Group, Nashville, Tennessee, 1994, str. 130.

²⁷ Lilli Léman, *Moja umetnost pevanja*, 2. izdanje, STUDIOLIRICA, Beograd, 2018, str. 102.

²⁸ Manuel Garcia, *Trattato completo dell'arte del canto*, I. dio, RICORDI, Milano, 1720, str. 8.

osjetu mekih i imaginarno punih i lagano ispuštenih usnica, otklanjajući sve manje i veće grčevitosti.²⁹.

Zubi sudjeluju u rezonantnom procesu kao stabilno tijelo. Oni imaju bitnu artikulacijsku ulogu, a ujedno je kod zuba bitan i ispravan zagriz. Poremećaj zagriža može postaviti poteškoće u artikuliranju izgovora³⁰.

Vrh, sredina i korijen jezika dijelovi su koji se moraju osjetno izolirati u usavršavanju kod pjevanja. Upravo zbog svoje elastičnosti, jezik se oblikuje u različite forme mijenjajući oblik usne šupljine te ostvarujući različite mogućnosti u rezonantnom prostoru³¹. Najveći broj glasnika izgovara se jezikom. Jezik pokreću unutarnji i vanjski mišići. Ako se jezik pomakne prema naprijed, osjetno se smanjuje širina prolaza struje zraka ka tvrdom nepcu, šireći i stvarajući prostor u stražnjem dijelu usta, i ždrijela. Tako se dobiva više prostora u grlu pri pjevanju³². Ponekad pjevači znaju pretjerati pokretom stražnjeg dijela jezika prema natrag, te kao rezultat dobiju neprirodni i tamni prizvuk u glasu.

Tvrdo nepce na prvu djeluje statično jer je nepomično, ali svojom aktivnošću artikulacije i stvaranja rezonance koja se događa direktno iza gornjih sjekutića postaje vrlo zanimljivo područje proučavanja mjesta tvorbe artikulatora³³.

Meko nepce (lat. *velum palatinum*) predstavlja zaobljeni nepčani „svod“ koji na svom stražnjem djelu ima resicu (lat. *uvula*). Ako se baziramo na pjevački aparat najbitnije je naglasiti da bilo koji ton ili fraza koju pjevamo zbog gornjih alikvota glasa i mekoće tona, ne smije misaono biti postavljena ispod mekog nepca. Ako se podiže i povlači prema natrag meko nepce, onemogućuje se prolaz u nosnu šupljinu i rezonatore, tako se struja zraka usmjerava prema prolazu kroz usta. Meko nepce svojom gipkošću može se spustiti na jezik te tako potpuno onemogućiti protok zraka kroz usta. Srednjim položajem stvaraju se nazalni glasnici (zrak prolazi i kroz usta i

²⁹ Nikola Cvejić, *Savremeni belcanto*, Univerzitet umetnosti u Beogradu, Beograd, 1980, str. 75.

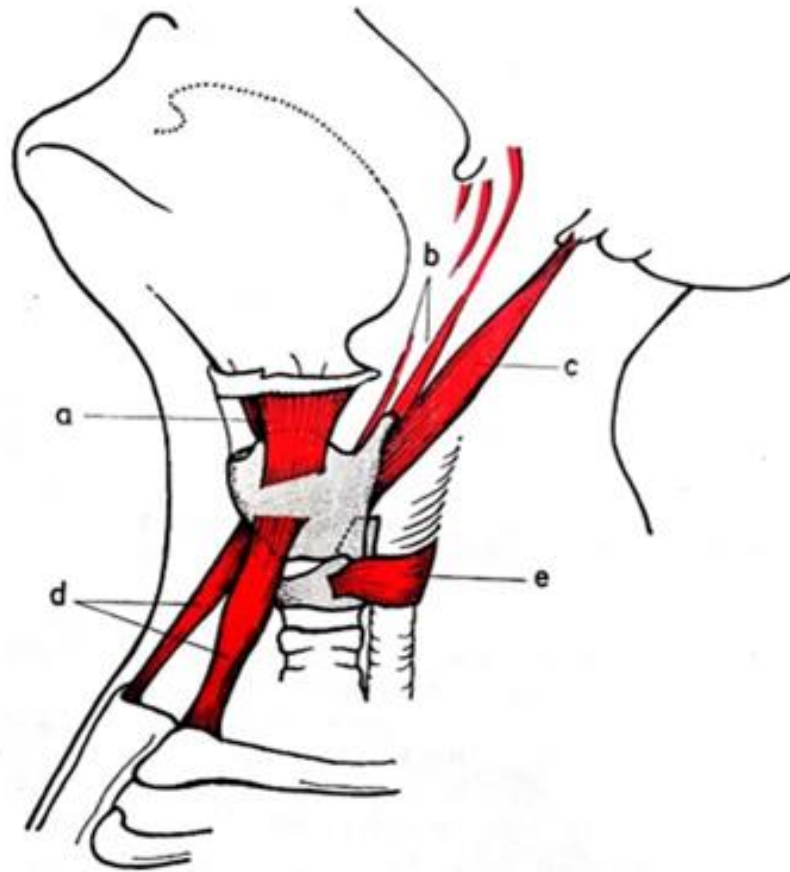
³⁰ Agota Vitkai-Kučera, *Karakteristike glasa i metodički pristupi razvoju glasa u funkciji profesionalnih aktivnosti*, Zavod za kulturu Vojvodine, Novi Sad, 2020, str. 2.

³¹ Ross Campbell, *Singing - An Extensive Handbook for all Singers and Their Teachers*, NOVORDIUM, Bristol, 2016, str. 11–12.

³² Dr. Vitkai Kučera, Agota. *Karakteristike glasa i metodički pristupi razvoju glasa u funkciji profesionalnih aktivnosti*. Novi Sad: Kulturni centar Vojvodine „Miloš Crnjanski“ Izdavački zavod Forum, 2020. str.56.

³³ Ibid, str.56.

kroz nos)³⁴. Pokreti mekog nepca prema Škariću (2009.) su: palatofaringalni mišići (unatrag), palatoglosusi (prema dolje), te mišići podizači (prema gore) (*m. levator veli palatini*). Slika 2.4.f prikazuje unutarnji mišićni mehanizam mišića larinksa: slovima *a*, *b*, i *c* naznačeni su mišići podizači, a slovima *d* i *e* mišići spuštači.

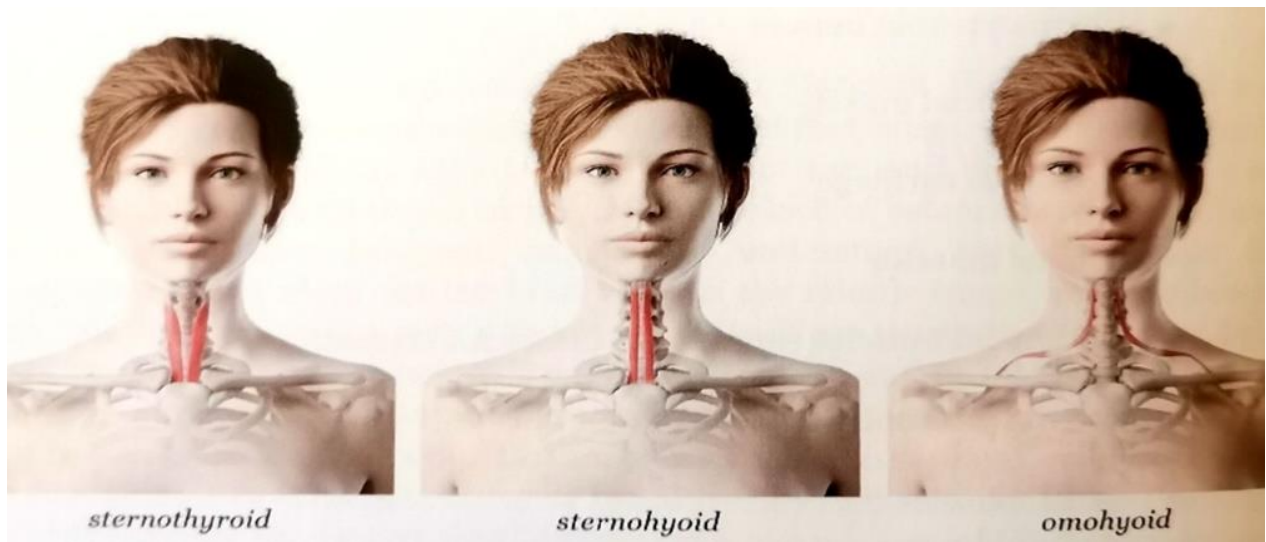

Slika 2.4.f. Prikaz mišića larinksa. Preuzeto iz izvora.³⁵

Nasuprot tome, vanjsko pomicanje larinksa prikazano je na slici 2.4.g. Ti se mišići osjetno percipiraju u dva mjesta: ispod brade u donjoj strani, i u području laganog udubljenja iznad *sternuma* - prsne kosti.

³⁴ Špiler, Bruna umjetnost solo pjevanja, Herceg novi,: NVO "BRUNA", 2012, str. 159.

³⁵ Ivo Lhotka-Kalinski, *Umjetnost pjevanja*, Školska knjiga, Zagreb, 1975, str. 31.

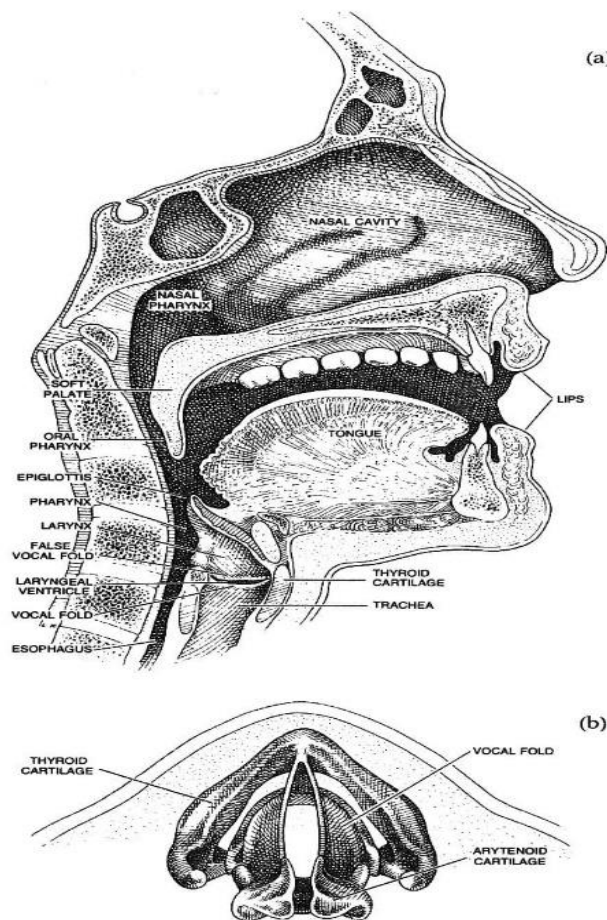

Slika 2.4.g. Prikaz vanjskog pomicanja larinksa. Preuzeto iz izvora.³⁶

Glasnice su dvije elastične, tanke i duguljaste membrane koje su položene horizontalno u prednjem djelu šupljine grkljana (slika 2.4.h). Vezane su cijelom dužinom mišićima i vezivnim tkivom uz larinks. Tek kad struja zraka dospije u prostore iznad grkljana formira se potpuni zvučan ton koji se kasnije školovanjem glasa oblikuje³⁷. Dah pokreće vibraciju glasnica, čime bi dobivena struja zraka trebala biti što ujednačenija tijekom pjevanja ili izgovora rečenice, a početak i završetak fonacije mora biti osjetno izuzetno mekan³⁸.

³⁶ Xenia Meier, *Ballanced singing*, Boekengilde, Amsterdam, 2022, str. 42.

³⁷ Ivo Lhotka-Kalinski, *Umjetnost pjevanja*, Školska knjiga, Zagreb, 1975, str. 11.

Slika 2.4.h. Prikaz glasnica. Preuzeto iz izvora.³⁹

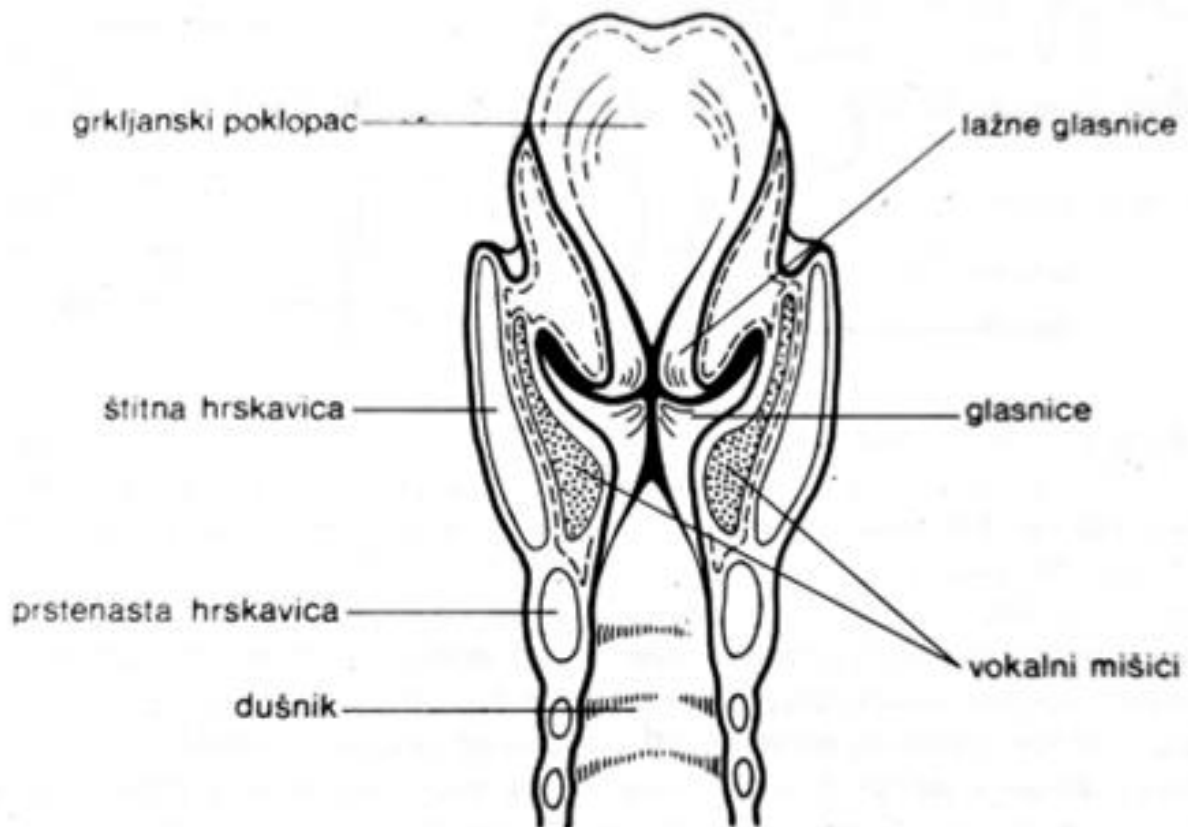
Uz glasnice (slika 2.4.h.) veže se i pojam glasne usne. One uz gasiljke tvore glasne nabore i sastoje se od mnoštva sitnih snopova vrlo elastičnih mišića. Ovisno o napetosti glasnih žica, dužina, debljina i oblik podložne su promjenama tijekom fonacije i stvaranja tona. Postoje i lažne glasnice koje su smještene tik iznad pravih i ponajprije imaju ulogu pojačivača zvuka te štita pravih gasiljki, održavanjem stupnja vlažnosti pri konstantnom strujanju zraka koji prolazi kroz glasnice.

Grkljan kao „generator govora“ velikim dijelom utječe na slobodu tona u govoru i pjevanju. Uz to što je najbitniji, ujedno je i najkompleksniji organ. Upravo zbog složenosti njegove građe, teže je osjetilima kontrolirati njegove djelatnosti i rad u

³⁹ Richard Miller, *The structure of singing*, Schirmer Books, Wadsworth, 1996, str. 49.

pjevanju i govoru. Tu pomaže samo percepcija, analiza i imaginacija uz dobro poznanstvo anatomije organa⁴⁰.

Sačinjen je od hrskavica, iznutra je šuplji i nalazi se na samom početku cijevi dušnika, a žlijezde slinovnice koje su na vrhu održavaju potrebnu vlagu glasiljki, i povezan je mišićima i vlaknima. Grkljan dijeli ždrijelo i usnu šupljinu s donjim dijelom dušnikom i plućima i kompleksnim mehanizmom disanja i dovoda i odvoda zraka (slika 2.4.i, i slika 2.4.j.)⁴¹.

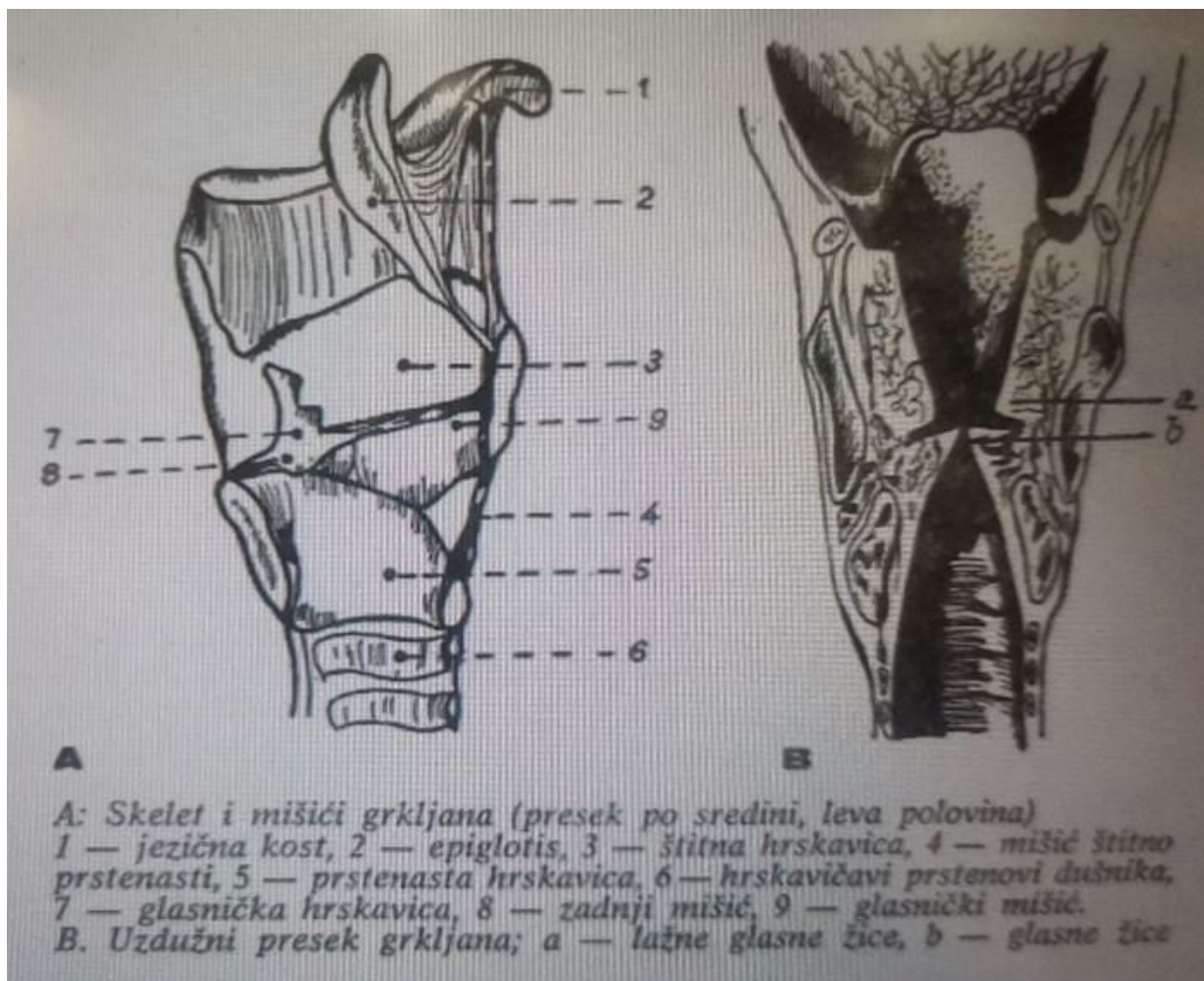

Slika 2.4.i. Unutarnja građa grkljana. Preuzeto iz izvora.⁴²

⁴⁰ C. McKinney James, *The Diagnosis and Correction of Vocal Faults*, Nashville, Tennessee., Genevoux music group, 1994., str. 124. -125.

⁴¹ Ivo Škarić, *Govorne poteškoće i njihovo uklanjanje*, Mladost, Zagreb, 1988, str. 68.

⁴² Ivo Škarić, „Govorne poteškoće i njihovo uklanjanje“, Zagreb: Izdavačko knjižarska radna organizacija mladost, 1988., slika 2., str. 23

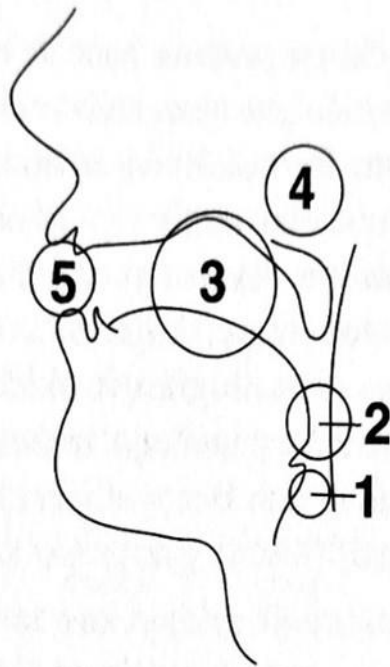

Slika 2.4.j. Prikaz grkljana i njegovih dijelova. Preuzeto iz izvora.⁴³

REZONANTNO- AKUSTIČNA RAZINA

Rezonantno – akustična razina zaslužna je za pojačavanje i oblikovanje tona i najviše ovisi o slobodnom proходу zraka koji putuje do rezonatora.

⁴³ Nikola Cvejić, *Savremeni belcanto*, Univerzitet umetnosti u Beogradu, Beograd, 1980, str. 69.

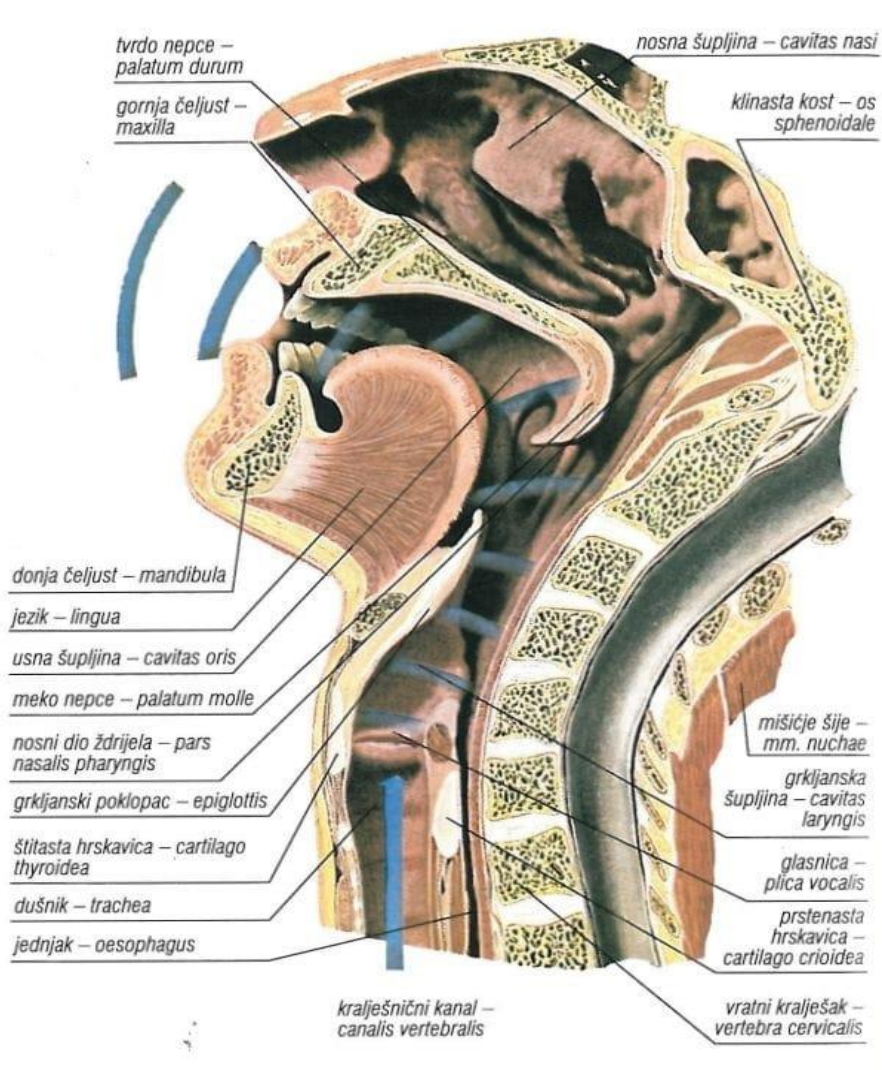
Sl. 11. Govorne šupljine: 1 – Morgagnijeve, 2 – ždrijelna, 3 – usna, 4 – nosna, 5 – usnena

Slika 2.4.k. Prikaz govornih šupljina. Preuzeto iz izvora.⁴⁴

Ždrijelo (lat. *Pharinx*)

Povezuje bazni dio lubanje s donjim djelom prstenastih hrskavica grkljana i nastavlja jednjakom. Također tu isto spadaju i nosna šupljina, usna šupljina i otvor grkljana.

⁴⁴ Ivo Škarić, *Hrvatski izgovor*, Globus, Zagreb, 2009, str. 36.

Slika 2.4.I. Slika predstavlja presjek glave i vrata s unutarnjim prikazom svih šupljina vokalnog aparata. Preuzeto iz izvora.⁴⁵

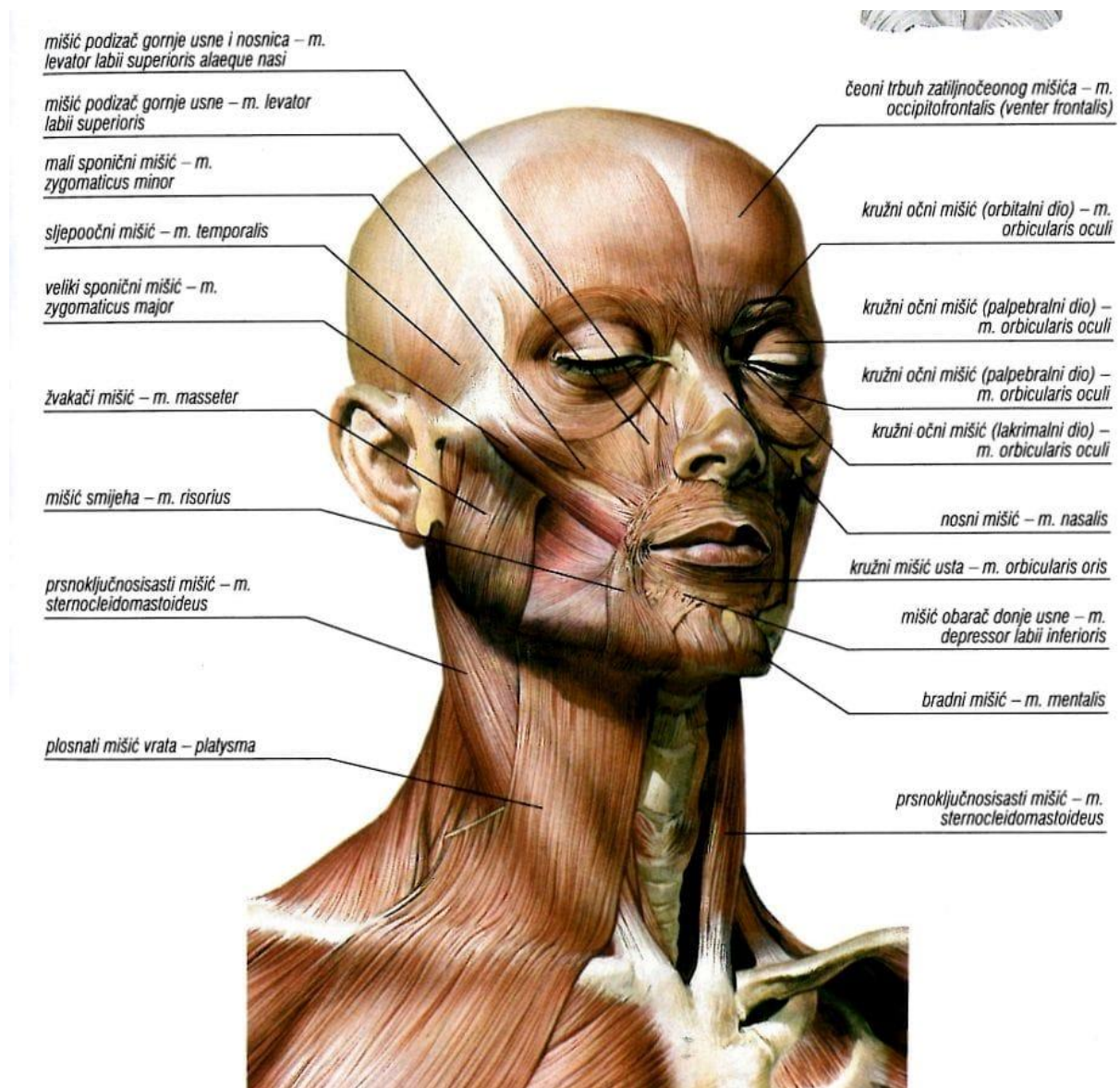
Nosna šupljina

Nos je također prisutan u početnom dijelu udaha, ima vrlo bitnu disajnu, zaštitnu, mirisnu, refleksnu, i vrlo bitnu fonacijsku funkciju. Njegova funkcija je zaslužna za pročišćavanje, zagrijavanje, i vlaženje zraka. U sluznici nosa imamo brojne mreže živaca. Nosne šupljine imaju veliki utjecaj na fonaciju. Refleksima preko živaca, dobiva se kontrolirani rad koji inervira dišnu muskulaturu grudnog koša, dijafragme, dušnika, pluća, ali i grkljana.⁴⁶

⁴⁵ Predrag Keros, Darko Chudi, Anatomski atlas, Mosta d.o.o, Zagreb, 2002, str.108.

⁴⁶ Biserka Cvejić, Dušan Cvejić, *Umetnost pjevanja*, Beograd:IP Signature, Beograd, 2009, str. 30.

Mišići lica

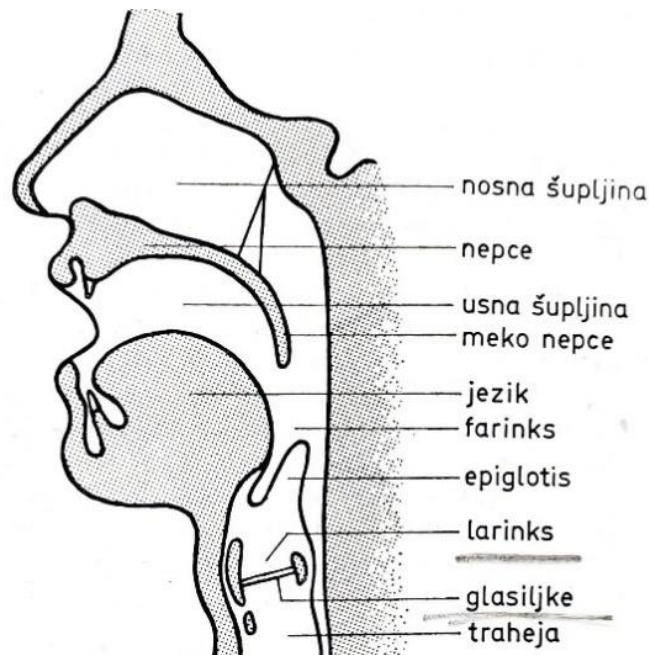
Slika 2.4.m. Mišići lica. Preuzeto iz izvora.⁴⁷

Licem se stvara izraz, a izrazom se dobiva mimika. U staroj talijanskoj školi spominje se pojam „Bocca ridente“, što podrazumijeva, uz postojan mekani osmijeh na licu aktivnost unutarnjih mišića obraza.⁴⁸ Najbitniji mišić je nervus facialis i o njemu

⁴⁷ Predrag Keros, Darko Chudi, *Anatomski atlas*, Mosta d.o.o, Zagreb, 2002, str. 41.

⁴⁸ Trimble, Michael, *The art of great singing.*, Trimble vocal institute, 2011, str 252.

najviše ovisi usklađenost govora i mimike. Najbitnije je spomenuti da on također sudjeluje u podizanju mekog nepca (mišić podizač-levator).

Slika 2.4.n. Dijelovi vokalnog aparata i bijelom bojom označeni rezonatori. Preuzeto iz izvora.⁴⁹

2.4. Uloga znanosti u govoru i pjevanju

Kroz rad na sebi, mišljenje znanstvenika, pedagoga pjevača, liječnika te psihologa mogu nam biti od znatne pomoći. Stoga je ključno istaknuti logopediju i fonetiku kao dvije grane znanosti koje su svojim napretkom omogućile sva ova saznanja. Stupanj oštećenja govora u tom slučaju može se lakše prepoznati procjenjujući efikasniji način razvitka ispravka i eventualno potrebnu medicinsku skrb koja bi olakšala cijeli proces

LOGOPEDIJA

Spojem riječi logo⁵⁰ i pedija dobiva se ime znanosti koja istražuje sve različitosti i sličnosti, poteškoće i nedostatke u ljudskom govoru, te istraživanja u govornom

⁴⁹ Ivo Lhotka-Kalinski, *Umjetnost pjevanja*, Školska knjiga, Zagreb, 1975, str. 33.

⁵⁰ logopedija. Izvor: www.enciklopedija.hr Pristupljeno 15. 9. 2022.

<<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=36997>>.

području uz rad na rehabilitaciji govora.⁵¹ Preporuka je svim pjevačima ići na pregled svog glasa. Prijeko je potrebna uska suradnja pjevača i logopeda kako pjevač ne bi stekao krive artikulacijske vještine kroz rad i izražavanje u pjevanju.

FONETIKA

Pojam fonetika dolazi od grč. riječi *φωνηετική [τέχνη]* što se prevodi kao glasoslovlje. Ova grana znanosti istražuje ljudsko glasanje opisujući obilježja, bazirajući se na glasovima u govoru⁵². U širem području fonetika proučava sve jedinice jezika: glasove, skupine glasova, slogove riječi te kasnije sve ostale veće cjeline.

Kako bi mogli nesmetano pjevati najbitnije je poznavati osnovne mane koje se mogu manifestirati u manjem ili većem opsegu. Ponajprije treba strpljivo sagledati sve segmente mana i istražiti vlastite poteškoće u izgovoru, kako bi što prije mogli instrumentu – pjevaču osloboditi put do slobodnog pjevanja.

3. POTEŠKOĆE I MANE U IZGOVORU

3.1. Značaj pravilne artikulacije glasova

Dislalija je pojam pod kojim se objedinjuju svi artikulacijski poremećaji. Može ih primijetiti čak i u jako maloj mjeri. One mogu biti nesvjesno prisutne u govoru pjevača, ali mogu i dovesti do raznih poteškoća u razvitku potrebnih glasovnih sposobnosti koje umjetnik pjevač mora usvojiti kako bi ostvario svoj životni poziv⁵³.

Najčešće kod materinjeg jezika u običnoj komunikaciji sa svakim sugovornikom mogu se primijetiti razlike u izgovoru konsonanata. Posebnu pažnju treba posvetiti konsonantima: S, Z, Ž, i Š (frikativi), C, Č, Ć, DŽ, i Đ (afrikati), vibrantni konsonant R, pa sonanti L, LJ, i NJ. Najčešća poteškoća prečvrstih K, i G, te odviše mekih T i D, i zadnja primjetljiva mana čujna je u vokalu E, ali to je već puno rjeđi poremećaj⁵⁴.

⁵¹ Ivo Škarić, *Govorne poteškoće i njihovo uklanjanje*, Mladost, Zagreb, 1988, str. 17.

⁵² Fonetika. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 6. 9. 2022. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=20060>>

⁵³ Ivo Škarić, *Govorne poteškoće i njihovo uklanjanje*, Mladost, Zagreb, 1988, str. 72.

⁵⁴ Ivo Škarić, *Govorne poteškoće i njihovo uklanjanje*, Mladost, Zagreb, 1988, str. 74.

3.2. Appoggio vokala i konsonanata

Osim akcenta bitnih u prozodiji teksta, bitan je i appoggio konsonanata. On nastaje osvještivanjem najbitnijih konsonanata u riječima, te nakon toga dubokim osloncem daha - appoggia (ili dubljim nego inače) u tijelu (osjet donjeg dijela trbušnih mišića i leđa).

Koristimo ga kako bi se olakšali teži mehanički postupci izgovora, za pojačati ekspresiju osjećaja u nekoj riječi ili rečenici, pri oblikovanju određenog ili traženog efekta u glasu. Najčešće se to može osjetiti pri duplim konsonantima gdje se događa podjela na slogove u legatu (talijanske riječi: bel-la, prijevod: lijepa, trop-po, što znači puno, ili con-ten-to u prijevodu: sretan, tu se osjeti dvostruki izgovor konsonanta n (primjeri riječi iz talijanskog jezika).⁵⁵ Ovo je vrlo bitno napomenuti jer se tim načinom ne dobiva sjeckanje riječi već potreban legato.

Foniranjem tih konsonanata i svjesnim pripremanjem zadržavanja vibracije u rezonantnom prostoru pri dodavanju sljedećeg sloga olakšava se pjevanje u istom prostoru i smanjuje glasovni zamor.

VOKALI

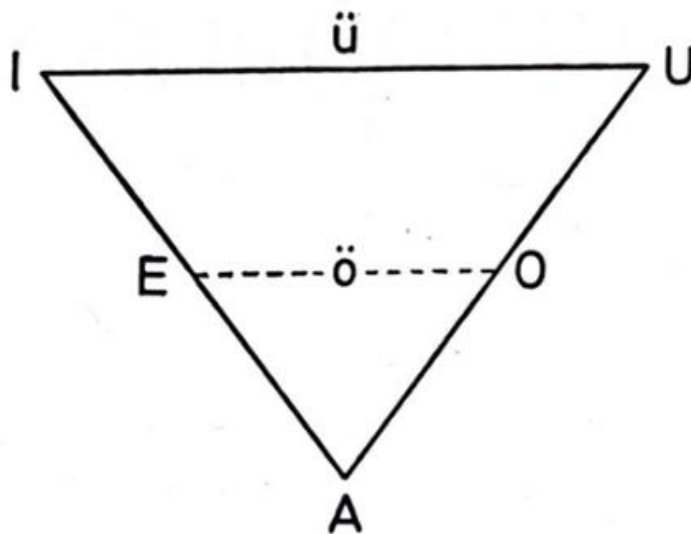
U oblikovanju vokala pažnju moramo usmjeriti na jezik, usne, oblik usnene šupljine, donje čeljusti, usne i nosne rezonatore. Jednaka je važnost oblikovanja vokala u govoru i u pjevanju.

Podjela vokala po boji:

Vokal A, i vokal E su svijetli vokali, O, i U su tamni, a vokal E predstavlja neutralnu boju vokala.

U, o, a, e, i, : bazični vokali hrvatskog jezika poredani od najtamnijeg do najsvjetlijeg.

⁵⁵ Manuel Garcia, *Trattato completo dell'arte del canto*, II. dio, RICORDI, Milano, 1720, str. 7.

Slika 3.2.a. Vokalni trokut. Preuzeto iz izvora.⁵⁶

U ostalim jezicima postoje i kombinacije navedenih vokala koji su modificirani. Njih nazivamo prijeglas: **ä** (smješten između vokala a, i e), **ö** (između o i e), i vokal **ü** (između u, i vokala i)⁵⁷.

Ako želimo izbjeći oštrinu i svjetlinu vokala I moramo mrvicu smanjiti usneni otvor i usnice oblikovati kao u oblik poljupca, lagano prema naprijed, jezik polažemo na stražnji dio prednjih donjih zubi, dovodeći zrak prema tvrdo nepčanom luku. U ždrijelu osjećamo lagano ugodno produženje, pri čemu grkljan pokušavamo održavati na istoj razini pošto je već po prirodi vokala I postavljen više. Vokalom I možemo također osjetiti i mikro osjet proširenja donjeg djela nosnica čime uzastopno osjetimo i proširenje stražnjih nepčanih lukova.⁵⁸

Vokal E također zahtjeva zaobljenost usnica, pri čemu osjetimo aktivnost obraza sličan onomu kojeg dobivamo laganim osmijehom⁵⁹

⁵⁶ Lhotka- kalinski, Ivo. Umjetnost pjevanja. Zagreb: Školska knjiga, 1975. str. 46.

⁵⁷ Lhotka- kalinski, Ivo. Umjetnost pjevanja. Zagreb: Školska knjiga, 1975. str. 46-47.

⁵⁸ Nikola Cvejić, *Savremeni belcanto*, Univerzitet umetnosti u Beogradu, Beograd, 1980, str. 84.

⁵⁹ Lilli Léman, *Moja umetnost pevanja*, 2. izdanje, STUDIOLIRICA, Beograd, 2018, str. 46.

3.3. Osnovne poteškoće i mane u izgovoru

U svojoj knjizi „Karakteristike glasa i metodički pristupi razvoju glasa u funkciji profesionalnih aktivnosti“ (Novi Sad, 2020), Dr. Vitkai Kučera Agota navodi podjelu mana na: organske, funkcionalne, patološke i kombinirane.

Organske mane su one urođene, a **funkcionalne** su podijeljene na unutarnje koje su vezane uz disfunkciju disanja, fonacije i rezonance, i vanjske koje su okom vidljive (držanje tijela, plitak dah, grčevito držanje vilice i usana, nedovoljno otvaranje usta, nepravilni pokreti jezika, grčevitost potiljka, vrata, brade, zabacivanje i dizanje glave...) ⁶⁰.

Također/Nadalje, znatan utjecaj na govor može razviti i dvojezičnost. Kod bilingvista zna doći do zbunjenosti i neprimjećivanja različitosti zbog svakodnevnog govora koji sadrži dijalektalne promjene i varijacije izgovora. Najčešće možemo primijetiti drugačiju boju vokala ili oštrinu u izgovoru konsonanata. Takvu govornu karakteristiku treba postepeno osvijestiti kako bi učenik usvojio pravilne dikcijske obrasce izgovora ⁶¹.

Još jednu podjelu osnovnih mana i poteškoća u razgovoru daje i Škarić (2009.)

U tablici su opisani osnovni govorni poremećaji, njihova obilježja, te zahvaćena govorna jedinica.

⁶⁰ Dr. Vitkai Kučera, Agota. Karakteristike glasa i metodički pristupi razvoju glasa u funkciji profesionalnih aktivnosti. Novi Sad: Kulturni centar Vojvodine „Miloš Crnjanski“ Izdavački zavod Forum, 2020., str 142

⁶¹ Ivo Škarić, Govorne poteškoće i njihovo uklanjanje, Mladost, Zagreb, 1988, str.70.

OSNOVNI POREMEĆAJI U IZGOVORU PREMA ŠKARIĆU	ZAHVAĆENE GOVORNE JEDINICE	OBILJEŽJA
SIGMATIZAM	S, z, c š, ž, č, dž, ć, đ	Zamjena konsonanata, ili izostavljanje slova u riječi. Zamjena se manifestira jednim konsonantom iz pripadajuće skupine (podjela na zvučne i bezvučne konsonante)
ROTACIZAM	Glas r	Izostavljanje, zamjena, iskrivljen izgovor.
LAMBDAKIZAM	L, i lj	Izostavljanje konsonanata i najčešće zamjena s konsonantom J ili lj.
KAPACIZAM I GAMACIZAM	K, i g	Najčešće ih prati urođeni poremećaj organu za artikulacije kao rascjep nepca i pareza jezika zamijenjeni su slovima T, i D
TETACIZAM I DELTACIZAM	T, i d	Položajem vrška jezika, je umjesto na gornjim sjekutićima pomaknuti među sjekutiće
TETIZAM	Zamjena gdje suglasnici prelaze u d ili t	S, c, š, Č, ć, h prelaze u t Z, ž, dž, đ, g prelaze u d R, l lj i N Također znaju biti zamijenjeni
ETACIZAM	Samo glasnik e	Prijelaz vokala u A, nemogućnost zbog pojedinih organskih oštećenja (rascjep nepca, oštećenje sluha)

OSTALI	Zamjena F s P V s B J s W Nazalnost ili odsustvo Nazalnost m, n, nj	Nedovoljno primjećivanje zvukovne razlike u realizaciji konsonanata iz iste podijele. Kako se konsonante tvore na istom području dolazi do zamjene glasova. Nazalnost je vezana uz izgovor i glas. Problem je nastao u funkciji mekog nepca pri stvaranju štita između usne i nosne šupljine pri izgovoru glasova. Ako Nazalnost nije prisutna, to je do urođene mane rascjepa nepca, pre kratkog nepca, ili pre tromog mekog nepca što dovodi do ekstremne Nazalnost u glasu. Nazalnost: ovisi o kvantitetu zračne struje koja je usmjerena u nosne prostore, i rezonatore. U nazalni glasovima ta struja je u elstremu
--------	---	--

Tablica 1. Rad autora prema Ivo Škarić, "Govorne poteškoće i njihovo uklanjanje", Mladost, Zagreb, 1988

3.4. Dijagnosticiranje mana i grešaka u govoru i nastavi pjevanja

Funkcionalne mane koje se mogu primijetiti u nastavi

VANJSKE MANE:

Sve mane koje se mogu primijetiti okom, i mogu se manifestirati u:

- Dišnom sustavu: naglo uvlačenje trbuha ili izbočenje trbuha, pre plitak dah, držanje-stav tijela, pognuta ramena prema naprijed ili grbav i pognut stav, prsna kost koja tone, pre brzo trošenje zraka, grčeviti appoggio, šuman udah...
- Fonacijskom aparatu- grkljan koji se smjesti pre visoko ili nisko, ne fleksibilan i zgrčen potiljak, vrat, čeljust i vilica, podizanje ili zabacivanje glave prema nazad i obrat
- Rezonancijskom sustavu: zgrčeno i naborano mišićje lica, ukrućene usnice, tvrdi izgovor, držanje appoggia u bradi (Lažni appoggio), nedovoljan otvorili pretjeran otvor usta, kriv rad jezika.

UNUTARNJE MANE:

Nastaju nepravilnim radom u dišnom, rezonatornom, i fonacijskom segmentu vokalnog sustava:

Nepravilnosti na razini dišnog sustava: visok i plitak udah, neaktivnost mišića pri udahu i izdahu, onemogućen *appoggio* i dubok udah, „zrakasta“ ataka ili grlena (plitka). Takve mane najčešće primjetno sa sobom dovode niz loših mehanizama koje su štetne za glas kao grčenje mišića, i plitka-visoka pozicija larinksa.

Visoko, prsno disanje- ometa spust dijafragme, smanjuje rezonantni prostor u tijelu. Najčešće ga prepoznamo zbog silovitosti atake kojom se proizvodi svaki početak fraze. Te pre malom kapacitetu udahnutog zraka. Na taj način grudni koš pada i vrši pritisak na pluća, rebra ne mogu izdržati i također popuštaju i padaju. Prepoznamo dah koji „bježi“.

Trbušno disanje, dijafragma se nalazi u vrlo niskom položaju i sprječava rad međurebrenih mišića „guranjem prema dolje“, grkljan je postavljen jako nisko.

Grčeviti *appoggio* nastaje pre silovitim izdahom, ton puca jer dijafragma uz rad grkljana više nema elastičnost. Zrak vrši pritisak na pluća i glasnice i nastaje lom u tonu.

Neaktivna dijafragma i pre malo elastičnosti u njenom radu.

MANE NA NIVOU FONACIJE:

Po mišljenju dr. Vitkai Kučera Agoti (Novi Sad, 2020), najčešće takve mane dovode do oboljenja glasa. Kost-abdominalno disanje je preporučeno kao kombinacija koja je najoptimalnija za zdravo disanje pjevača.

Pre visoko postavljen larinks- narušava kvalitetu i raspon u govoru i pjevanju. Zna se dogoditi pri pjevanju uzlazne melodije, ili kromatike... Taj način postave grkljana sužava prostore grkljana, glasnice su stisnute, usna šupljina se sužava a korijen jezika postaje pre visoko postavljen. Gube se alikvode, i rezonantnost. Glas zvuči jako usko, oštro, intonativno nečisto, ravno i gubi prirodnost.

Ako pak larinks postavljamo u vrlo nisku poziciju, osjetno se šire prostori ždrijela i grkljana. Jezik zato ne smijemo povlačiti i spuštati pretjerano unazad kako bi dobili tamniju boju glasa. Silazne fraze znaju biti zamka, pa moramo pomno paziti, kao i

silazni skokovi. Može se pojaviti i u izgovoru nekih konsonanata M, i L. Intonacija zvuči nisko a ton kao tup. Visine postaju nemoguće, a šupljina nosa i ždrijela se zatvara.

Fiksni položaj grkljana dovodi do malog raspona, raznih poteškoća u pjevanju brzih nota... glas je u grču.

Ataka tona koja je tvrda, često je povezana grkljanskom atakom tona. Može se naići i na preapodiranu ataku, te ataku popraćenu izdahom. U ovim se slučajevima zbog konstantnog udara zraka na glasnice aparat jako umara. Pogotovo ako su po prirodi glasnice vrlo tanke treba biti što oprezniji kako ne bi došlo do oboljenja vokalnog aparata i zamora glasnica.

Do nepravilnosti glasa može doći i pri umoru glasnica, jer se glasnice nedovoljno spajaju i tada je čujan šum u tonu ili poteškoća u pogađanju intonacije, te može nastati i kašnjenje u početku emisije glasa.

MANE NASTALE U REZONANTNIM PROSTORIMA

Pošto je jezik najpokretljiviji mišićni organ usnene šupljine, često zna prirediti dosta poteškoća ako govornik ili pjevač ne osvijesti njegove karakteristike.

Neutralni i opušten položaj jezika- tada kada vrh jezika dodiruje donje sjekutiće. Svi drugačiji položaji jezika znaju dovesti do lančanih reakcija i ostalih problema.

Meko nepce ima velik utjecaj u kontroli da glas ne postane nazalan ili grlen.⁶²

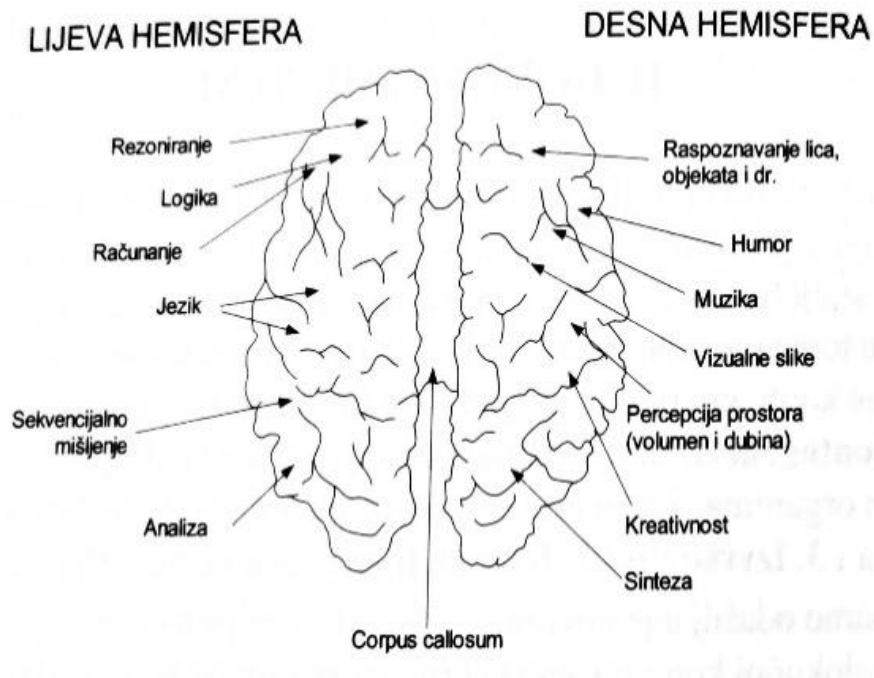
Najbolje ga osjetimo pri zijevanju, i tako osvještavamo osjećaj nepca u usnoj šupljini.

ŽIVČANI SUSTAV

Sklop je upravljanja središnjeg živčanog sustava (mozga, i leđne moždine), i živaca koje dijelimo na silazne (koji sprovode impulse iz središta prema mišićima), i uzlazne (koji podražaje osjetila impulsima vode ka središnjem živčanom sustavu). Ako proučimo podjelu mozga, koji se uz moždano deblo dijeli na veliki i mali mozak, možemo izdvojiti još jednu bitnu podjelu. Veliki mozak grade dvije povezane hemisfere: lijeva, i desna. Govor je upravljan objema.

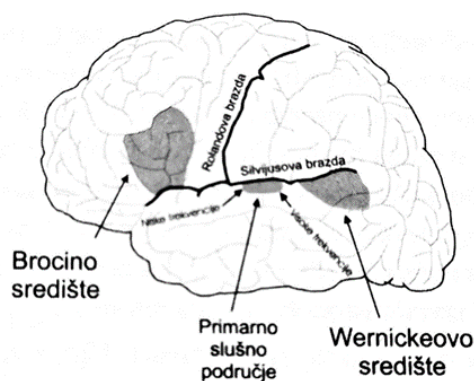
⁶² Agota Vitkai-Kučera, *Karakteristike glasa i metodički pristupi razvoju glasa u funkciji profesionalnih aktivnosti*, Zavod za kulturu Vojvodine, Novi Sad, 2020, str. 143.

Desnom hemisferom koja je odgovorna za izražavanje glasom i muziku, dok je za tekstualni dio i jezični bitnija lijeva strana hemisfere.⁶³

Slika 3.4.a. Pogled na lijevu i desnu hemisferu mozga u dominantnosti funkcija. Preuzeto iz izvora.⁶⁴

PROCES NADZIRANJA I POPRAVLJANJA

Slika 3.4.b. Govorna područja - moždana kora. Preuzeto iz izvora.⁶⁵

⁶³ Ivo Škarić, *Hrvatski izgovor*, Globus, Zagreb, 2009, str. 25.

⁶⁴ Ivo Škarić, *Hrvatski izgovor*, Globus, Zagreb, 2009, str. 26.

⁶⁵ Ivo Škarić, *Hrvatski izgovor*, Globus, Zagreb, 2009, str. 27.

Izgovor nastaje radom nehotičnih pokreta (vezani uz simptome) i hotimičnih (za slike i simbole). Dio mozga vezan uz hotimične pokrete zvan Brocino područje za govor (slika) koji pokreće stotinjak mišića stvarajući govorne signale. Nadzor hotimičnih pokreta upravljamo mislima, time možemo i doraditi pogrešku koju primijetimo u našem govoru. Taj proces popravka i nadzora govora zovemo "povratna sprega" ili feedback.⁶⁶

Prikazano je i Wernickeovo središte(sl), tu su pohranjene sve jezične jedinice uz unutarnjih razlika u obilježjima, foneme, morfeme, i riječi.

Razlikuju se četiri vrste povratnih sprega kojima se ispravlja govor:

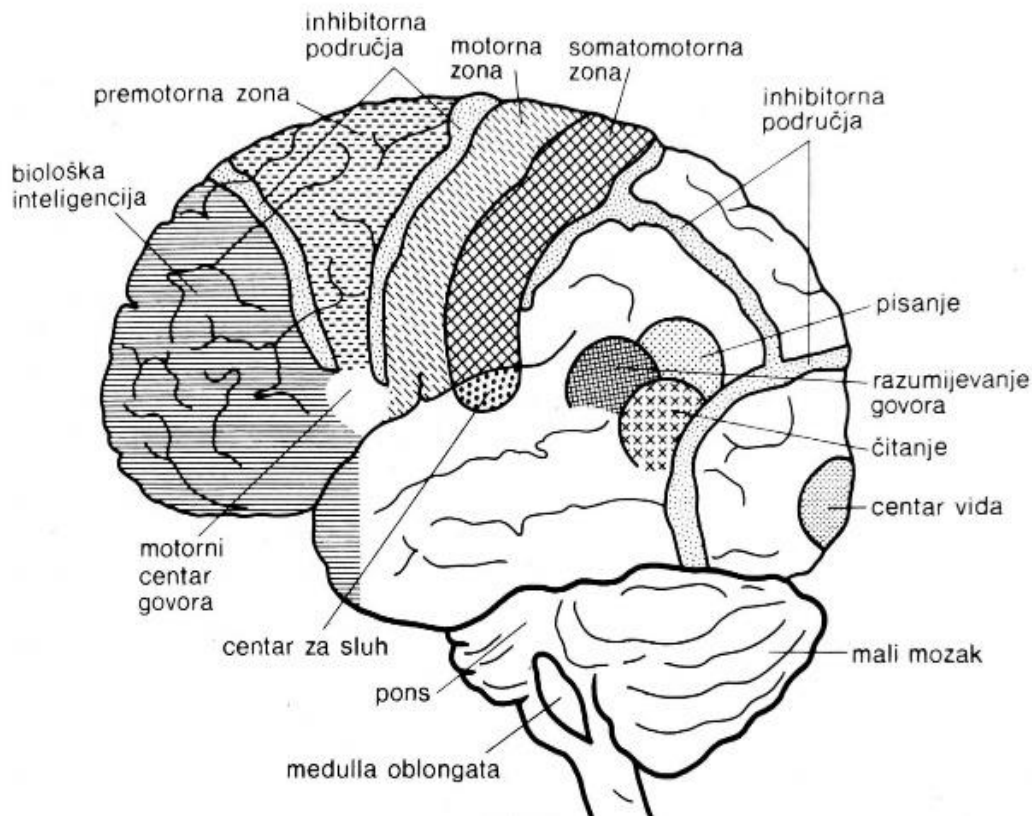
INTERNA: pomisao djeluje odmah u ispravku pogreške

KINESTETIČKA: osjetna aktivnost mišića pri izvršenju pokreta u govoru

VANJSKA: sudjeluju sva osjetila, (dodir ponekih govornih organa, osjet pritiska zraka i govornih vibracija...) ponajviše koristimo slušno i vizualno opažanje izgovorenog

SOCIJALNA: korištenje sugovornika kao subjekt učenja, spoznajući vlastite greške opažanjem njegovih reakcija

⁶⁶ Ivo Škarić, Govorne poteškoće i njihovo uklanjanje, Mladost, Zagreb, 1988, str. 21.

Slika 3.4.c. Prikaz motornog centra govora. Preuzeto iz izvora.⁶⁷

3.5. Faktori njege i higijene glasa

Bilo bi poželjno smanjiti glasnoću, usporiti tempo govora, ne nadvikivati se, izbjegavati naglu i glasnu upotrebu glasa (vrištanje, smijeh, dozivanje) i eliminirati naviku „čišćenja“ grla koje izaziva iritaciju glasiljki. Preporučuje se uzimanje vode i „mumljanje“. Pri zamoru, promuklosti najbolji lijek je šutnja, a šapat se izbjegava. Treba izbjegavati glasnjivi govor u buci, zadimljene prostorije, konzumiranje alkoholnih i gaziranih pića kao i duhana, uporabu stimulativnih i drugih psiho-aktivnih supstanci. Savjetuje se pojačana hidratacija. Ako je u pitanju bolest (naročito bolesti grla), trebalo bi izbjegavati govor i pjevanje.

Osobe koje su podložne alergijskim reakcijama trebaju se pridržavati preporučene terapije svog alergologa i svoje životne navike prilagoditi u korist svog zdravstvenog stanja. Važna je i zdrava psihofizička kondicija (svakodnevni vokalni i fizički trening

⁶⁷ Ivo Škarić, Govorne poteškoće i njihovo uklanjanje, Mladost, Zagreb, 1988, str. 116.

što rezultira zdravim tijelom, glasom, umom i duhom. „U zdravom tijelu zdrav duh“), redovnim vježbanjem optimiziraju se vokalne i fizičke mogućnosti. Preporučljivo je zagrijavanje prije pjevanja i opuštanje nakon pjevanja. Vježbe koje se mogu primijeniti za zagrijavanje i opuštanje su: treperenje usnicama ili jezikom ili mumljanje u silaznom tonskom nizu, sve u intonaciji koja nam je najugodnija. Treba paziti na zdrav i kvalitetan san, odmor, češći boravak na čistom zraku. Veći unos količine vode važan je za vlažnost glasiljki što omogućuje njihovu bolju pokretljivost i smanjuje mogućnost povreda. Voda razrjeđuje tvrdi sekret i omogućuje brži oporavak nakon napora. Treba izbjegavati i gazirana pića i veće količine kave. Pravilan izbor i unos hrane bitan je također za higijenu glasa. Izbjegava se ljuta, teška i pre začinjena hrana, previše topla ili hladna hrana.⁶⁸

Stres dodatno uzrokuje pritisak i stvara psihičko i tjelesno opterećenje zato treba naći način opuštanja koji nam pomaže u rješavanju tih simptoma koji se manifestiraju u vidu grčenja mišića, suhih usta, nemogućnošću kontrole glasa, podrhtavanje glasa, fizičke slabosti... Najbitnija je i samokontrola našeg svakodnevnog govora zbog krive i neosvijestene dikcije, treba osvijestiti navedene greške i raditi vježbe za reimpostaciju i samokontrolu.

⁶⁸ Cvejić, Biserka, Dušan: Umjetnost pjevanja, Beograd:IP Signature, 2009., str. 242-243.

4. ZAKLJUČAK

Svaki bi profesor morao biti dobro upoznat i imati sistematski uvid u dijagnosticiranje i rješavanje govornih i vokalnih pogrešaka jer to i pripada među jedne od najbitnijih ciljeva pedagoške profesije. U radu s učenicima treba uzeti u obzir da je svatko različit. Svaki učenik/student nosi sa sobom svoje karakteristike koje su očitovane u cijeloj njegovoj osobnosti. Te segmente naposljetku primjećujemo u govoru i pjevanju, što daje različite prednosti, ali i mane, poteškoće, psihološke aspekte i kompetitivnost u učenju i razumijevanju rada na nastavi. Pjevaču i profesoru je potrebna pažljivost uočavanja i detektiranja uzroka svih nepravilnosti u izgovoru, nakon čega slijedi najteži zadatak - ispravljanje nepravilnosti. Glasovne mane čim se duže manifestiraju, da li nesvjesno ili zbog manjka znanja te ponekad loše usmjerenosti ili lošeg rada s pedagogom, to ih je teže za ispraviti. One se nakon toga manifestiraju i u vokalnoj produkciji tona i izgovora teksta pri pjevanju, stvarajući niz poteškoća za sve zahtjevniju pjevačku literaturu.

Glas kao automatska reakcija naše volje pri bilo kakvom radu ili ispravljanju grešaka mora biti uvijek svjesno upravljani, lišen grčevitosti koje narušavaju prirodnu funkciju vokalnog aparata. Upravo zbog iznimne i kompleksne međuzavisnosti i sklada u radu mehanizma vokalnog trakta, potrebno je puno strpljenja, svakodnevnog rada i truda kako bi došlo i do najmanje, ali primjetne promjene i poboljšanja. Govor i pjevanje su dvije vrlo povezane cjeline. Ovisno o tome koliko nam je govor elokventan, mekan, tečan i prirodan, toliko u pjevanju imamo prostora za raditi na nesputanom, i slobodnom pjevanju. Puno su veće mogućnosti za slobodno izražavanje osjećaja i tim bolju interpretaciju djela. Baza svake dramaturgije i svake arhitekture skladbe je uvijek tekst, poezija, pjesma, libreto., toga smatram da se moramo puno više pozabaviti i ovim segmentom ako želimo postati dobri umjetnici.

5. LITERATURA

1. Cvejić, Nikola, *Suvremeni belcanto*, Beograd: Univerzitet umjetnosti, 1989.
2. Cvejić, Biserka, Dušan, *Umjetnost pjevanja*, Beograd:IP Signature, 2009.
3. C. McKinney James, *The Diagnosis and Correction of Vocal Faults*, Nashville, Tennessee., Genevoux music group, 1994.
4. Campbell, Ross, *Singing An Extensive Handbook for all Singers and Their Teachers*, NOVORDIUM, 2016.
5. Eken, Susanna, *THE HUMAN VOICE*, The Royal Danish academy of music, w w. d k d m . d k Frederiksberg C T, 1970.
6. Garcia, Manuel, *Trattato completo dell'arte del canto*, (I. dio), Milano, tipografia nazionale Giovanni Ricordi, 1720.
7. Garcia, Manuel, *Trattato completo dell'arte del canto*, (II. dio), Milano, tipografia nazionale Giovanni Ricordi, 1720.
8. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021.
9. Lhotka- Kalinski, Ivo, *Umjetnost pjevanja: priručnik za nastavnike, studente i učenike solo-pjevanja*, Zagreb, školska knjiga, 1975
10. Špiler, Bruna. *Umjetnost solo pjevanja*, Herceg novi,: NVO "BRUNA", 2012.
11. Škarić, I. (1988). *Govorne poteškoće i njihovo uklanjanje*. Zagreb: Mladost.
12. Škarić, I. (1991). *Fonetika hrvatskog književnog jezika*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.
13. Dr. Vitkai Kučera, Agota. *Karakteristike glasa i metodički pristupi razvoju glasa u funkciji profesionalnih aktivnosti*. Novi Sad: Kulturni centar Vojvodine „Miloš Crnjanski“ Izdavački zavod Forum, 2020.
14. Léman, Lilli „*Moja umetnost pevanja (II izdanje)*“,Beograd. STUDIOLIRICA, 2018., od str.
15. Meier, Xenia. *Ballanced singing.*, Amsterdam: 2022, Boekengilde
16. Adams, Devid. *A handbook of diction for singers*, Oxford University press, 2008.
17. Miller, Richard. *The structure of singing*. Wadsworth 1996, Group group
18. Trimble, Michael, *The art of great singing*. 2011, Trimble vocal institute
19. Keros, Predrag., i Chudi, Darko, *Anatomski atlas* Zagreb, 2002. Mosta d. o. o.

